

Inhoud

Samenvatting.....	2
1. Inleiding.....	4
1.1 Stijlicoon Nagele	4
1.2 Erfgoed (onder)Schat.....	5
2. Ontwikkelingen in Nagele	6
2.1 Museum Nagele.....	6
2.2 Multifunctioneel centrum 't Rietveld	7
2.3 Dorpsbelang.....	8
2.4 Woningbouwvereniging Mercatus.....	8
2.5 Vereniging Hendrick de Keyser	8
2.6 Kwaliteitsteam Nagele en gemeente Noordoostpolder	9
2.7 Energiek Nagele	9
2.8 Unesco Werelderfgoed Schokland	9
2.9 Visit Flevoland.....	10
3. Een toekomst voor Stijlicoon Nagele.....	11
3.1 Wat gaan we doen?	11
4. Middelen en organisatie.....	15
4.1 Kosten	15
4.2 Planning en organisatie	16
4.3 Leeromgeving	16
4.4 Hoe draagt het project bij aan de ambities van Erfgoeddeal?.....	17
4.5 Bronvermelding.....	17

Samenvatting

In de Noordoostpolder zijn unieke architectonische voorbeelden te zien van de Wederopbouwtijd. Nagele vormt hiervan een wel heel bijzonder voorbeeld. De ontwerpgeschiedenis maakt het dorp uniek in de wereld. Nagele heeft de potentie om een beleefbaar erfgoeddorp te worden. Tegelijkertijd staan die (inter)nationaal befaamde kwaliteiten onder druk en liggen 'verrommeling' en een negatief woonimago op de loer.

Nagele is bedoeld als woondorp, ook voor woningzoekenden van elders. Inmiddels raken de woningen echter verder gedateerd en dat is te zien aan de afnemende belangstelling ervoor. Door de eenzijdige samenstelling van de woningvoorraad, vooral sociale huur, huisvest Nagele vooral bewoners met lage inkomens. Nagele heeft daardoor veel inwoners die niet bewust kiezen om hier te wonen en het concept van Nagele niet op waarde kunnen schatten.

Het aantal gegadigden dat juist wel in Nagele wil wonen, zou compleet kunnen veranderen wanneer het verhaal duidelijker wordt, er samenhang komt en het gedachtegoed van het Nieuwe Bouwen richting de toekomst wordt doorvertaald. De samenstelling van inwoners wordt daarmee gevarieerder en er ontstaat meer onderlinge verbondenheid. Daarmee zou de negatieve spiraal doorbroken kunnen worden.

Voorzieningen staan ondertussen ook onder druk en de toekomst van Museum Nagele is onzeker. Het gebouw moet duurzaam worden gemaakt, het dak is aan vervanging toe, maar er is momenteel weinig economisch perspectief.

Andere punten van aandacht zijn de versterking van de openbare ruimte in Nagele, een betere verbinding met het beroepsonderwijs, een betere verbinding met onder meer het Werelderfgoed Schokland en een bredere programmering.

Voor de doorontwikkeling van Nagele is een investering nodig voor de inrichting en ondersteuning bij de ontwikkeling van activiteiten. Er zijn meer bezoekers nodig en meer koopkracht, zodat nieuwe functies, zoals horeca en kleinere ondernemingen, kunnen opstarten en een bestaan kunnen opbouwen.

Met de Erfgoeddeal willen we het onzichtbare bijzondere van Nagele toegankelijk maken als onderdeel van het verhaal van de gemeente Noordoostpolder en de provincie Flevoland. Hiermee wordt Nagele aantrekkelijker gemaakt voor zowel inwoners als bezoekers. De focus ligt op de leefbaarheid in Nagele en het zoeken van aansluiting bij het toerisme in Flevoland en de Noordoostpolder.

Aanhaken bij het UNESCO Werelderfgoed Schokland en Urk, maakt de lijn Urk – *Nagele* – Schokland – Waterloopbos - Giethoorn/Weerribben tot een *parelketting*, waarin Nagele nu nog het ontbrekende schakelstukje vormt. Als dit lukt, wordt Nagele aantrekkelijker gemaakt voor zowel inwoners als bezoekers.

Om dit alles te bewerkstelligen, willen we een visie opstellen. Een visie waarin Nagele weer 'hip' is voor eigen bewoners, nieuwe bewoners en bezoekers. Het doel van deze visie is Nagele uit de vicieuze cirkel te halen van leegstand, een negatief woonimago en geringe bewustwording en betrokkenheid. Het unieke verhaal van Nagele en het daarmee samenhangende erfgoed, willen we als uitgangspunt benutten om bestaande (en nieuwe) bewoners woonplezier te bieden. Tegelijkertijd zien wij dat ook als kans voor toerisme en recreatief ondernemerschap. Het een kan het ander versterken. Een aantrekkelijk dorp met positieve houding en vestigingsklimaat resulteert in meer bezoekers waarmee het erfgoed en de voorzieningen kunnen worden ondersteund en in stand worden gehouden.

We zien in ieder geval twee kansrijke locaties die de binding in het dorp kunnen vergroten en waar bezoekers tegelijkertijd terechtkunnen om Nagele te leren kennen. Dit zijn Museum Nagele en Multifunctioneel Centrum (MFC) 't Rietveld.

Een Erfgoeddeal voor Stijlicoon Nagele

Om de hiervoor beschreven doelen te bereiken, is een visie nodig op de doorontwikkeling, gekoppeld aan concrete acties. Deze visie wordt opgesteld in co-creatie met de diverse betrokkenen en belanghebbenden in Nagele. Voor het zoeken naar de samenhang en verbindingen, trekken we een procesbegeleider aan.

De doorontwikkeling richt zich in ieder geval op de volgende onderwerpen:

- De samenwerking en verbinding tussen culturele activiteiten in het dorp en elders;
- Toeristisch-recreatieve voorzieningen op elkaar afstemmen;
- Een nieuwe functie voor de leegkomende school Klimop (Rijksmonument) en invulling winkelruimten (nieuwe Schokkererf, Zuiderwinkels), dit allemaal inclusief het verduurzamen van de gebouwen (Museum Nagele) en het realiseren van voldoende ruimtelijke kwaliteit (openbare ruimte en straatmeubilair);
- Het verkennen, benutten en verbinden van human resources (bewoners en ondernemers uit de polder);
- Versterken van de sociale samenhang,
- Een plek in Nagele waar mensen informatie kunnen krijgen en voorzieningen aanwezig zijn.

1. Inleiding

De Noordoostpolder is landschappelijk en cultureel een bijzonder gebied. Het is een prachtig voorbeeld van wat voor ons gewoon is, maar voor buitenlandse bezoekers zo kenmerkend is aan ons land; het maken van nieuw land en wonen onder de zeespiegel. We mogen dan ook rekenen op een groeiend aantal bezoekers aan de Noordoostpolder (Perspectief Bestemming Flevoland, 2020).

[Licht, Lucht en Ruimte]

Het verhaal van Nagele is architectonisch, cultuurhistorisch en sociaal-maatschappelijk internationaal onderscheidend. Tot op vandaag is de structuur en architectuur van Nagele vrijwel onaangetast. De erfgoedwaarden die bij dit dorp horen, liggen vooral in het sociaal-maatschappelijke verhaal en de architectuur. De waarden die destijds werden nagestreefd bij de bouw, zoals licht, lucht en ruimte, zijn ook nu nog altijd voelbaar en tastbaar. In Nagele kun je ademen.

Nu, na meer dan 75 jaar, groeit de belangstelling en interesse voor het bijzondere verhaal van Nagele. Maar het is wel zaak dat we in dit bijzonder dorp het erfgoed levendig houden en beleefbaar. Het dorp kampt nu met krimp, leegstand en verloedering, maar de hoogtepunten zijn talrijker. De katholieke kerk huisvest nu een museum, waar de ontstaansgeschiedenis nauwgezet uit de doeken wordt gedaan. En in een museumhuis in de Karwijhof zie je hoe de familie Polman 65 jaar geleden pionierde in de polder en leefde in een hypermodern doorzonningshuis. Welkom in Nagele; een openluchtmuseum van modernistische architectuur.

1.1 Stijlicoon Nagele

In de jaren '50 verrees in de Noordoostpolder het dorp Nagele, planmatig als een geheel ontworpen volgens de stedenbouwkundige principes van Het Nieuwe Bouwen. Een samenwerkende groep befaamde architecten (vanuit 'De 8' en 'Opbouw' werkten onder anderen Aldo van Eyk, Jaap Bakema, Gerrit Rietveld en Cornelis van Eesteren mee) realiseerden in Nagele hun visie op een moderne samenleving. Zij maakten hierbij gebruik van de nieuwste bouwtechnieken voor het verkrijgen van zoveel mogelijk licht en ruimte: beton, glazen puien en platte daken.. Het 'plattedakendorp' is functioneel en modern, terwijl de andere groendorpen van de Noordoostpolder vooral traditioneel zijn opgezet volgens de ideeën van de Delftse school

[foto's]

De dorpsplattegrond was gebaseerd op een verkavelingstype van woonhoven en ook de grote groene gemeenschappelijke ruimtes werden betrokken in het ontwerp (Mien Ruys). Internationaal kreeg Nagele in architectuurkringen naam als modernistisch, groen dorp. Een artistiek en bouwtechnisch experiment. Een modeldorp van het Nieuwe Bouwen waarin vernieuwing en vooruitgang centraal stonden.

In de ideeën van Rietveld en Van Eyk zou Nagele de woonplaats worden van de landarbeider die vanuit elders de polder introk. Het ontwerp met woningen aan gemeenschappelijke woonhoven (elk woonhof heeft namelijk een grote oppervlakte) die aansluiten op een enorme gemeenschappelijke ruimte, weerspiegelde de relatie tussen individu en maatschappij. Het gemeenschappelijk erf kreeg de grootte van het Museumplein in Amsterdam. De bomenrijen, die werken als vizieren, door Mien Ruys geplant, zijn nu volgroeid en geven een luxe parkgevoel. De bloemenperken zijn merendeels vervangen door gras. Duidelijk zichtbaar en voelbaar is de scheiding van wonen-werken-verkeer en recreëren. Nieuw voor die tijd.

Het dorp is uniek in de wereld. Er zijn heel weinig voorbeelden dat in zo'n vroeg stadium van de aanleg van een dorp of stad is nagedacht over de vormgeving. En dat een dorp zo uit het niets ontstaat. De ontwerpers namen hun opgedane ervaring in Nagele mee naar binnen- en buitenlandse projecten.

Maar de snelle technologische ontwikkelingen haalden het dorpsconcept al snel in. De landbouwmechanisatie maakte minder menskracht nodig in de landbouw. Het nieuwe grootwinkelbedrijf werd de concurrent van de kleine middenstander. Bovendien kwamen winkels en

voorzieningen in Emmeloord door het algemene autobezit ineens dichtbij te liggen. Het ruim bemeten centrum van Nagele oogt nu leeg voor een buitenstaander, maar voor Nagelezen open.

1.2 Erfgoed (onder)Schat

Nagele is een levendig dorp, maar wel met de problematiek van een krimpdorp en niet goed beleefbare erfgoedwaarden. Vergrijzing, leegstand, een laag voorzieningenniveau, achterstallig onderhoud en onbekendheid met de erfgoedgedachte, zijn zaken die Nagele parten spelen. Hoewel er al veel verbeterd is, is er onvoldoende draagkracht in het dorp om de overkoepelende nieuwe impulsen te creëren die nodig zijn voor behoud van de leefbaarheid en het aanwezige erfgoed. Dit heeft te maken met onder meer de huidige verschillen in bewoners en een grote hoeveelheid aan verenigingen. Kortom een versnippering van belangen en interesses waarbij een gezamenlijke visie ontbreekt met heldere doelstellingen voor inwoners en ondernemerschap. Ook voor bezoekers is het concept niet goed beleefbaar. Door verder de bezoekersstroom te laten groeien en het verblijf van bezoekers te verlengen, kan de sociaaleconomische positie van het dorp verbeteren.

Het doel voor de komende jaren is Nagele uit een vicieuze cirkel richting krimp en leegstand te halen, de leefbaarheid te vergroten en daardoor het erfgoed te behouden. Dit erfgoed vraagt om samenwerking, een duwtje in de rug.

In het voorjaar van 2021 zijn in het licht van een aanvraag bij de Erfgoeddeal, onder leiding van Mirjam Blott gesprekken gevoerd met belangrijke lokale en regionale stakeholders. Gesprekspartners die vanuit hun doelstellingen, inzet en ambities kunnen bijdragen aan een samenhangend (cultuur)toeristisch programma, een betere beleefbaarheid van het bijzondere verhaal en een stevigere profilering van Nagele als cultuur-toeristische bestemming. Dit alles met als doel een impuls te geven aan de leefbaarheid in het dorp.

Naast het betere verhaal is ook een versterking nodig van de onderlinge samenhang door het programmeren van gezamenlijke activiteiten en ontmoetingen. De inwoners van Nagele zijn zelf weer trekker en drager en trots op hun bijzondere dorp.

Met de Erfgoeddeal willen we gezamenlijk een toekomstgerichte visie opstellen om samenhang te brengen in alle plannen en ontwikkelingen die inmiddels zijn gerealiseerd of nog worden uitgevoerd. We zijn van mening dat dit de leefbaarheid bevordert en dat Nagele weer potentie krijgt als trendy woondorp. Met behulp van de Erfgoeddeal maken we de unieke cultuurhistorische waarden beter beleefbaar: door het verbeteren van de zichtbaarheid en het bewustzijn, door het leggen van verbindingen tussen verschillende erfgoedlocaties en partijen, door productontwikkeling en door marketing.

Het doel is om op deze manier de leefbaarheid in Nagele een positieve impuls te geven. Onder meer door het behoud van bestaande kwaliteiten, door het bevorderen van meer lokale en regionale samenwerking en samenhang en door het versterken van de lokale economie en het aantrekken van meer toerisme en pioniers.

Daarbij hoort een investering in de mensen en voorzieningen die dit kunnen faciliteren. Zoals verduurzaming en verbetering van Museum Nagele, ondersteuning in programmering en ontwerp bij MFC 't Rietveld en een kwaliteitsverbetering in de openbare ruimte.

2. Ontwikkelingen in Nagele

Door gemeente Noordoostpolder, de rijksoverheid, Provincie Flevoland en andere organisaties is de afgelopen jaren voor miljoenen euro's geïnvesteerd in Nagele. Voorbeelden zijn het Onderzoekslab Nagele, het Ontwerplab, het Uitvoeringslab, de bouw van 't MFC Rietveld en het Ontwikkelperspectief Nagele.

Daarnaast is gewerkt aan het fysiek opknappen van het dorp en worden bewoners gestimuleerd hun woningen te verduurzamen. De complete woonwijk Karwijhof is door Vereniging Hendrick de Keyser gerestaureerd. Verder is het oorspronkelijke winkelgebied Zuiderwinkels opgeknapt en op de plek van de gesloopte Noorderwinkels komen eengezinswoningen. De bouw daarvan is begonnen in 2020.

Er is herbestemming voor een monumentale school met dorpsfuncties en een kleine kerk is verbouwd tot woning plus Bed & Breakfast. Mercatus renoveerde bovendien een aantal hoven met behoud van het originele ontwerp.

Tenslotte is het Project Nagele in Balans van start gegaan. Hiermee wordt het dorp op een heel vernieuwende manier zelfvoorzienend gemaakt. Naast de fysieke aanpak is er met het project Nagele op de Kaart ook begonnen met een impuls voor toerisme.

[Foto's B&B en Noorder- en Zuiderwinkels]

De Zuiderwinkels

Van den Broek en Bakema is in de wederopbouwperiode een van de grootste en bekendste architectenbureaus van Nederland. Internationale erkenning oogsten ze met de Lijnbaan in Rotterdam, een 65 winkels tellende autovrije winkelpromenade, die dan geldt als het summum van moderniteit. Hier in Nagele bouwt Jaap Bakema een mini-Lijnbaan. In de vijf panden komen een bakkerij, een kapper, een textielhandelaar, een melkboer en een kruidenier. Kapsalon Hoogerwerf is er nog steeds, met een inmiddels museaal interieur, en de kruidenierswinkel is uitgebreid tot kleine supermarkt, de laatste overgebleven winkel in Nagele. De Zuiderwinkels zijn in 2015 mooi opgeknapt.

Hoewel er al veel verbeterd is, is er onvoldoende draagkracht in het dorp om de overkoepelende nieuwe impulsen te creëren die nodig zijn voor behoud van de leefbaarheid en het aanwezige erfgoed. In het projectplan voor de Erfgoeddeal zijn vele partners betrokken. De belangrijkste partners in en rondom het dorp worden hieronder aangegeven. Met daarbij de stand van zaken voor wat betreft hun ontwikkeling.

2.1 Museum Nagele

In Museum Nagele wordt de geschiedenis van het Nieuwe Bouwen verteld in een permanente expositie. Het is gehuisvest in de voormalige RK Sint Isidoruskerk (1960) en werd in 1998 geopend. De Stichting Nagele Expositie is eigenaar van het gebouw. Die is als beheerder ook verantwoordelijk voor de exploitatie. Het museum werkt zonder structurele subsidies en wordt gerund door zo'n tachtig vrijwilligers. Zij staan altijd klaar om mensen rond te leiden door het dorp en hen de bijzondere geschiedenis van Nagele te vertellen. In deze groep zit veel kennis. Bezoekers kunnen gebruikmaken van getrainde gidsen voor rondleidingen in het museum en het dorp.

Er komen jaarlijks zo'n 4000 bezoekers naar het museum, dat vier middagen per week is geopend. In het museum komen voornamelijk mensen die interesse hebben in architectuur, mensen die in een soortgelijke bouwstijl zijn opgegroeid en mensen die hier zijn opgegroeid. Ook komen er buitenlandse bezoekers en studenten bouwkunde uit binnen- en buitenland (die daarnaast ook nog onbekend blijken te zijn met het begrip/principe 'polder'). Er zit weinig groei in het aantal bezoekers, de vaste inrichting is gedateerd, de vrijwilligers vergrijzen.

[Foto museum]

De permanente expositie over het ontstaan en de architectuur van Nagele werd rond de opening van het museum in 1998 ontwikkeld in samenwerking met het NAI en DAF-architecten en is na ruim twintig jaar hard toe aan vernieuwing.

[Foto interieur Claustrawand samen met tentoonstelling]

Er is een financiële impuls nodig voor kwaliteitsverbeteringen. De stichting wil onafhankelijk zijn maar is wel afhankelijk van incidentele subsidies van derden. Het zelf in de hand willen houden en toch voldoen aan incidentele subsidievoorwaarden of wensen van de gemeente schuurt. Het museum heeft mogelijk tekorten in de toekomst en wil meer doen aan subsidie- en fondsenwerving. Zonder kwaliteitsslag en toekomstbestendig ondernemersplan gaat dit heel lastig worden. Een bedrijfsplan zou onder meer moeten bevatten: inkomsten uit beperkte horecavoorziening, herbezien van de beperkte winkelfunctie en een realistische prijsstelling. De kwaliteits-prijsstelling moet recht doen aan het bezoek. Lidmaatschap van de Museumvereniging en daarmee het gebruik van de museum jaarkaart is helaas afgewezen, omdat Museum Nagele door de constructie van de Claustrawand niet kan voldoen aan de klimaateisen. Het brede pallet van uitdagingen moet in samenhang worden opgelost. Immers, er spelen ook nog onderhoudsaspecten die veel budget vragen. De gemeente heeft eerder toegezegd te willen onderzoeken of er investeringen te subsidiëren zijn in het vastgoed.

Het museum heeft een meerjarenbegroting en een visie op de toekomstbestendigheid. Daarbij is het beheer en onderhoud van het gebouw een punt van zorg. Voor de noodzakelijke vervanging van het dak en het terugdringen van hoge energiekosten, ontbreken de financiële middelen. Kortom: er is behoefte aan noodzakelijk onderhoud en noodzakelijke verduurzaming. Het museum trekt lokaal op met partijen zoals Energiek Nagele, MFC 't Rietveld en het Museumhuis van Vereniging Hendrick de Keyser.

Regionale samenwerking met bijvoorbeeld Werelderfgoed Schokland en andere toeristische trekkers, is nog niet van de grond gekomen. In haar toekomstverkenning (2020) geeft het museum aan samenwerkingen meer strategisch te willen afwegen.

De verbinding vanuit het museum met de buitenruimte zou nadrukkelijker en eigentijdser vorm kunnen krijgen, zowel fysiek als digitaal en er zouden nieuwe activiteiten kunnen worden ontwikkeld.

Museum Nagele is het logische startpunt voor een cultuurhistorisch bezoek aan Nagele. Voor het voortbestaan van het museum is echter een kwaliteitsslag, een toekomstbestendig ondernemersplan en goede organisatorische aspecten, van groot belang.

2.2 Multifunctioneel centrum 't Rietveld

Tien jaar na de bouw van MFC het Rietveld (2011) kan worden geconstateerd dat dit als lokaal en levendig trefpunt bedachte gebouw, onvoldoende als zodanig functioneert. Het moderne gebouw ontbeert sfeer, beleving en aantrekkingskracht.

[Foto 't Rietveld]

De exploitatie van het gebouw (inclusief de inhuur van een uitbater) is ondergebracht in de Stichting MFC Nagele. Binnen Nagele is het MFC tot nu toe de enige plek die groepsaccommodatie en een horecafunctie biedt. De openingstijden zijn voornamelijk gekoppeld aan de hier plaatsvindende activiteiten. Een punt van zorg vormt de exploitatie, die de komende jaren naar verwachting niet kostendekkend zal zijn.

Een nieuwe ondernemer ziet kans om MFC 't Rietveld nieuw leven in te blazen en haar sociaal-maatschappelijke functie weer vorm te geven. Samen met het bestuur van de stichting wordt dit nu voortvarend opgepakt. Doel hierbij is het vormen van een centraal vertrek- en ontvangtpunt in het dorp voor zowel inwoners als bezoekers.

Naast een toeristische functie is het Rietveld ook belangrijk voor de dorpsbewoners. Programmering van activiteiten en ontmoeting door en voor alle Nagelezen is van groot belang. Een mooi voorbeeld is

het project 'Beschermd wonen in beweging' van Hogeschool Windesheim die inclusieve ontmoetingen programmeert in Nagele.

Dit jaar zal in de inrichting en functionaliteiten van het gebouw worden geïnvesteerd om het daarmee voor bewoners en bezoekers aantrekkelijker te maken. Hiervoor is subsidie via Leader verkregen. Omdat MFC 't Rietveld momenteel de enige locatie in Nagele is met horecapotentie, is het van belang om heel goed na te denken over de manier waarop het MFC die functie ook in het licht van toerisme zo goed mogelijk kan vervullen. Een inrichting die past bij de erfgoedidealen van Nagele is daarbij een aandachtspunt.

2.3 Dorpsbelang

De vereniging Dorpsbelang Nagele behartigt de belangen van de inwoners van Nagele. Die organiseert activiteiten zoals Koningsdag, dorpsfeesten (vogelschieten, tulpenmozaïek, plantjesdag). De vereniging is een actieve lokale samenwerkingspartner en gesprekspartner richting overheden. Zeer actief is de zogenaamde 'groenbrigade', die zorgt voor ondersteuning bij het onderhoud van de groene elementen in het dorp.

De sociale cohesie en leefbaarheid van Nagele vormen de belangrijkste aandachtsgebieden voor Dorpsbelang. Zo is er sprake van een groot aantal sociaaleconomisch zwakkere bewoners in het oorspronkelijke dorp, dat zich weinig betrokken voelt bij wat er in het dorp gebeurt. De kloof tussen die groep en een klein groepje actieve bewoners, voornamelijk afkomstig uit de begin 21ste-eeuw gebouwde (koop)woningen en het buitengebied rondom Nagele, is groot. Daarnaast is er in Nagele betrekkelijk weinig te beleven voor jeugd en jongeren. Dorpsbelang geeft aan graag mee te denken over een ruimtelijke doorontwikkelvisie voor Nagele. En na te denken hoe de leefbaarheid van de inwoners versterkt kan worden. Dankzij deze vereniging is de achterban goed te bereiken voor input bij het opstellen en uitvoeren van het projectplan.

[Foto rijtjeswoningen Ring]

2.4 Woningbouwvereniging Mercatus

Mercatus is eigenaar van 181 huurwoningen in Nagele. De woningcoöperatie signaleert het woontechnisch wat negatieve imago van Nagele: de uniforme woonblokken worden saai gevonden, de huizen technisch matig en er is in het dorp gewoon te weinig te doen (bron: Wijkplan Nagele 2020). De doelstellingen van Mercatus zijn: het verbeteren van de leefbaarheid, het vergroten van het wooncomfort en het betaalbaar houden van woonlasten.

De coöperatie is van mening dat nieuwe investeringen in Nagele ervoor kunnen zorgen dat het opnieuw het dorp van de toekomst wordt. Veel huurders waarderen wel de ruimte en het groen. Mercatus constateert de sociaal-maatschappelijke problematiek in haar woningensegment: sociale kwetsbaarheid, zowel onder ouderen als jongeren, vergrijzing en armoede. Jongeren trekken weg en veel huizen en tuinen worden slecht onderhouden door huurders. Mercatus werkt binnen Nagele nauw samen met de gemeente en andere stakeholders.

2.5 Vereniging Hendrick de Keyser

De Vereniging Hendrick de Keyser heeft 32 doorzonnarbederswoningen uit 1956 overgenomen aan de Karwijhof in Nagele. Deze zijn ontworpen door Lotte Stam-Beese (1903-1988) en Ernest Groosman (1917-1999). De restauratie ervan is momenteel in volle gang.

De vereniging bouwde een van de huizen om tot Monument & Bed, een vakantiehuis met een sfeervolle inrichting uit de jaren '70. De woning is een vroeg voorbeeld van naoorlogse sociale woningbouw en gebouwd volgens de principes van het beroemde Nieuwe Bouwen. Daarnaast op nummer twintig maakt de vereniging een museumhuis, dat helemaal is ingericht in de stijl van de jaren '50. Bij de restauratie zijn de originele kleuren teruggebracht aan de buitenzijde. Intern heeft het de indeling en het interieur uit de bouwtijd met bekende onderdelen zoals het lavet en een Bruynzeelkeuken.

[Foto's modelwoningen]

Vanuit het Museumhuis Polman werkt Hendrick de Keyser samen met Museum Nagele: de verhalen van beide locaties sluiten ook goed op elkaar aan. Het Monument & Bed loopt goed: het trekt als externe logeerplek naast architectuurliefhebbers ook familieleden van Nagelezen. Alle gerestaureerde huizen zijn inmiddels verhuurd. Onder de huurders bevinden zich ook mensen uit de Randstad en jonge stellen.

2.6 Kwaliteitsteam Nagele en gemeente Noordoostpolder

Het Kwaliteitsteam Nagele kwam in 2013 tot stand als uitvloeisel van het Onderzoekslab Nagele. Het team draagt zorg voor de kwaliteit van stedenbouw, architectuur en openbare ruimte in (deel)projecten die in Nagele worden uitgevoerd. Hierbij kijkt het team naar het materiële erfgoed van Nagele, maar ook of plannen aansluiten bij de traditie van vernieuwing voor Nagele. Deze kwaliteitsambitie is helaas niet altijd te realiseren, omdat er soms niet genoeg tijd, geld of draagvlak is.

In het team zitten medewerkers van de gemeente Noordoostpolder, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de welstandsorganisatie Het Oversticht en een architect. De gemeente stuurt het Kwaliteitsteam aan. Dit team is van belang bij het opstellen van een visie voor het leveren van expertise en als netwerkfunctie.

2.7 Energiek Nagele

Nagele: het modernste dorp van Nederland! In 2018 wonnen de plannen van 'Nagele in Balans' de prijsvraag van Energiek Nagele om het dorp te transformeren tot het eerste aardgasvrije dorp in Nederland. Via een landelijke proeftuin krijgt Nagele een innovatief systeem om via warmteopwekking op de platte daken en seizoensberging onder de grond gasloos de toekomst in te gaan. Hiermee maken we verbinding met hoe Nagele is ontstaan: als modernste dorp van Nederland.

De techniek is gebaseerd op het maken van een seizoensbuffer met een klein warmtenet, de uitvoering wordt geleid door een lokale projectleider. Coöperatie Energiek Nagele is inmiddels gestart met de uitvoering van het eerste pilotproject: het aardgasvrij maken van acht woningen aan De Ring en het voormalig schoolgebouw De Acht. Daarna wordt opgeschaald naar de andere woonhoven in het dorp.

Woningcorporatie Mercatus stelt een vrijkomend huis aan Energiek Nagele beschikbaar als modelwoning. Dit project biedt Nagele de kans zich te profileren als voorloper op het gebied van verduurzaming, een bestendiging van het karakter van innovatief dorp. Aantrekkelijk voor bijvoorbeeld Randstedelijke huizenzoekers.

Vanuit Museum Nagele wordt informatie verstrekt over deze vernieuwende ontwikkelingen en er is een expositie over Energiek Nagele.

[Foto expositie in museum Nagele]

De combinatie erfgoed, woningbouw en duurzame energievoorziening is een prachtig voorbeeld van hoe opgaven aan elkaar verbonden kunnen worden. Het is dan ook logisch om de erfgoedwaarden van Nagele en klimaatadaptatie met elkaar te verbinden in het projectplan, met het oog op de leefbaarheid en behoud van erfgoedwaarden.

2.8 Unesco Werelderfgoed Schokland

In 1995 wees Unesco Schokland en omgeving aan als Werelderfgoed, vanwege de herkenbare eilandcontouren, de landschapskwaliteiten, de gebouwde monumenten en het archeologisch bodemarchief. Siteholder van het Werelderfgoed is de gemeente Noordoostpolder. Het hier gevestigde gemeentelijke Museum Schokland (circa 40.000 bezoekers per jaar, bezoekers Schokland

Een Erfgoeddeal voor Stijlicoon Nagele

circa 100.000 per jaar) is organisatorisch ondergebracht bij de Stichting Cultuurbedrijf Noordoostpolder.

De gemeente kiest voor een **gebiedsgerichte aanpak**: trekkers als Schokland en het Waterloopbos gezamenlijk etaleren, om vervolgens bezoekers te verleiden 'de winkel in te gaan' en het gebied in te trekken. Een sterkere verbinding met de Weerribben, Giethoorn, Schokland, het Waterloopbos en Urk en Nagele is hier onderdeel van.

Vanuit deze kansen is het van belang dat de samenwerking tussen Schokland en Nagele zowel op het gebied van marketing als educatie dan ook concreet vorm krijgt, iets wat nu nog niet het geval is. Er is een kwaliteitsslag nodig in het toeristische aanbod van Nagele, voor men hiermee wil samenwerken of gezamenlijk marketing wil bedrijven.

Niet alleen wordt er gewerkt aan een fysieke verbinding maken tussen Nagele en Schokland, de gemeente steunt ook een structurele samenwerking tussen Museum Nagele en Werelderfgoed Schokland. Het zou logisch moeten zijn dat je ook even naar Nagele gaat als je Schokland bezoekt.

Werelderfgoed Schokland is bezig met het realiseren van een Werelderfgoedcentrum. Hierin wordt straks ook aandacht besteed aan de Wederopbouwperiode en verwezen naar Nagele. De vormgeving van het nieuwe bezoekerscentrum moet architectonisch eveneens bezoekers trekken en maakt daarmee verbinding met de architectuur van Nagele.

2.9 Visit Flevoland

Voor de ontwikkeling van toerisme in Flevoland is Visit Flevoland de trekker namens provincie Flevoland. Deze organisatie ontwikkelt gericht campagnes voor bijzondere locaties in Flevoland. Nagele is daarbij als icoon aangemerkt. Visit Flevoland is al betrokken bij het project Nagele op de Kaart. De club is ook in dit project een cruciale stakeholder.

3. Een toekomst voor Stijlicoon Nagele

Hoewel er al veel verbeterd is, is er onvoldoende draagkracht in het dorp om de overkoepelende nieuwe impulsen te creëren die nodig zijn. Het doel voor de komende jaren is Nagele uit een vicieuze cirkel richting krimp en leegstand te halen, de leefbaarheid te vergroten en daardoor het erfgoed te behouden.

Met de Erfgoeddeal willen we samen een toekomstgerichte aanpak opstellen om samenhang aan te brengen in alle plannen en ontwikkelingen die inmiddels zijn gerealiseerd of nog worden uitgevoerd. We zijn van mening dat dit de leefbaarheid bevordert en dat Nagele hierdoor weer potentie krijgt als trendy woondorp.

Wat gaan we doen?

[Versterken van de lokale infrastructuur door samenwerking en kwaliteitsimpulsen]

Externe procesbegeleider

Er lopen veel projecten in het dorp naast elkaar, maar het is nu van belang om samenhang te krijgen. Daarnaast lopen sommige trajecten al tien jaar, zijn er nieuwe deelnemers en is een nieuwe impuls noodzakelijk om het geheel weer op de rit te krijgen. De dorpsontwikkelingen lukken alleen als de mensen zich ervoor in willen zetten.

Om in Nagele co-creatie te realiseren en met alle betrokkenen de plannen op elkaar af te stemmen en focus te vinden, wordt een kwartiermaker aangetrokken. Die zorgt ervoor dat er een visie wordt opgesteld gericht op het maken van een kwaliteitsslag in de uitstraling van het dorp en het verhogen van de leefbaarheid. Het gaat hier om de inzet van een motor in de persoon van een verbindende creatieve aanjager met oog voor kwaliteit. De procesbegeleider kan ook helpen bij het doen van subsidieaanvragen voor te realiseren plannen, die voortkomen uit de samenwerking.

We willen een procesbegeleider aanstellen voor een periode van twee jaar.

Modernisering Museum Nagele

Museum Nagele is het logische startpunt voor een cultuurhistorisch bezoek aan Nagele. Voor het voortbestaan van het museum en het maken van een kwaliteitsslag, is een toekomstbestendig ondernemingsplan van groot belang, naast goede organisatorische aspecten. Het museum vervult daarnaast ook een belangrijke sociale rol in het dorp met meer dan zeventig vrijwilligers.

Onderdeel van het ondernemingsplan zijn groei van bezoekersaantallen en verlenging en groei van bestedingen vanuit de bezoekers. Vooral groepen zijn hierbij interessant. Als in het museum de juiste producten worden aangeboden, zoals aan architectuur of andere aan Nagele gerelateerde producten, kan dit voor een extra spin-off zorgen. Met de juiste producten, zorgt dit ook nog eens voor free publicity.

Museum Nagele heeft nog een statische tentoonstelling uit 1998. Het gebouw, maar vooral het dak van de (voormalige) kerk is aan vervanging toe. Museum Nagele is al bezig met presentaties van Energiek Nagele en werkt samen met windbelevingscentrum 11 Beaufort (dat veel bussen trekt en doorverwijst naar het Museum). Er is door de stevigere pr van vereniging Hendrick de Keyser (modelwoning) meer toeloop, omdat ze combitickets verkopen. Ook is er sprake van uitwisseling van vrijwilligers met Museum Schokland (vice versa) en werken ze samen met het naastgelegen MFC 't Rietveld dat een horecavoorziening krijgt.

Vanuit een bijdrage van de Erfgoeddeal is hier een kwaliteits- en innovatieslag nodig om een vernieuwde vaste expositie mogelijk te maken. Die moet inhoudelijk goed worden afgestemd met de expositie in het Werelderfgoed Schokland en meer aandacht hebben voor het sociaal-maatschappelijke verhaal. Maar de bijdrage moet ook expertise beschikbaar maken om het museum op andere onderdelen te actualiseren.

[Foto interieur museum]

Voor de noodzakelijke vervanging van het dak en het terugdringen van de hoge energiekosten ontbreken de financiële middelen. Verduurzaming is gedeeltelijk gerealiseerd door de vervanging van beide verwarmingssystemen (op eigen kosten), waardoor er minder gas wordt verbruikt. De unieke Claustrawand vraagt om een geheel andere aanpak. Kortom: er is sprake van noodzakelijk onderhoud en een noodzaak tot verduurzaming. De verbinding vanuit het museum met de buitenruimte zou zowel fysiek als digitaal nadrukkelijker en eigentijdser vorm kunnen krijgen en er zouden nieuwe activiteiten kunnen worden ontwikkeld. Een vernieuwingsslag biedt ook potentie voor een kwaliteitsslag richting professionalisering.

Voor de vervanging van het dak (€ 30.000 excl. BTW) en een vernieuwende tentoonstelling (€ 100.000 excl. BTW) is een bijdrage begroot uit de Erfgoeddeal. Het gaat hier om een structurele professionaliseringslag voor het museum en ook een inzet op de samenwerking met andere partijen.

Herinrichting MFC 't Rietveld

Voor de herinrichting van MFC 't Rietveld moet aandacht worden gegeven aan een goede samenwerking en afstemming met partijen zoals Museum Nagele en Vereniging Hendrick de Keyser. Op het gebied van de ontvangst van groepen en afstemming van de openingstijden bijvoorbeeld. Daarnaast moet er ondersteuning komen voor de ontwikkeling van de programmering voor de bewoners. Doel is dus ook het bevorderen van de sociale cohesie, de 'binnenkant' van het dorp.

Het inkomen van de stichting die het MFC exploiteert, bestaat uit huurinkomsten van een uitbater die de horeca beheert. Om de horecavoorziening up-to-date te krijgen, moeten er gebouwaanpassingen worden gedaan die vanuit een Leader-bijdrage en door de gemeente betaald worden. Vanwege de huidige exploitatieproblemen vraagt de gemeente ook het MFC een toekomstbestendig ondernemingsplan op te stellen, wat in de breedte de voorziening doorlicht en aanbevelingen doet.

Omdat deze voorziening, samen met het museum, de enige plek is waar bezoekers te ontvangen zijn en waar een duidelijke horecafunctie is, vragen we uit de Erfgoeddeal een bijdrage voor programmering, ontwerp- en uitvoeringskosten (€ 40.000 excl. BTW) om het interieur van het gebouw zoveel mogelijk bij de erfgoedwaarden van het dorp te laten aansluiten en de programmering te ontwikkelen.

Het interieurontwerp willen we laten ondersteunen door het Kwaliteitsteam om te zorgen dat de uitstraling ook voor bezoekers van buitenaf zo aantrekkelijk mogelijk is.

[Een betere beleefbaarheid van het bijzondere verhaal van Nagele, zowel fysiek als digitaal]

Informatievoorziening en straatmeubilair

Voor zowel bezoekers als bewoners is, al wandelend door Nagele, het bijzondere verhaal op dit moment niet beleefbaar. Zonder toelichting en zonder voorkennis word je je niet bewust van de unieke aard van de plek. Het aanwezige **straatmeubilair, de bebording en bewegwijzering** is divers van vorm en hier en daar van matige ontwerp kwaliteit. Het project Nagele op de Kaart is wel van start gegaan, maar er zal nog een slag moeten worden gemaakt richting kwaliteit en uniformiteit. Daarnaast is een versterking van de entree noodzakelijk.

We willen nieuwe ontwerpen laten maken voor het straatmeubilair. Denk hierbij aan bankjes, afvalbakken, paaltjes en fietsvoorzieningen. De gemeente vervangt op dit moment alleen als de levensduur van een dergelijk element verlopen is of bij vandalisme. We willen een begin maken en binnen de gemeentelijke procedure afstemmen dat bij verdere vervanging het nieuwe ontwerp wordt toegepast. Zo moet binnen een paar jaar al het straatmeubilair vervangen zijn en is er eenheid in de uitstraling van de openbare ruimte. Het ontwerp moet recht doen aan het Nieuwe Bouwen en de ruimtelijke inrichting versterken.

Er zijn in totaal dertig bankjes, vijftien afvalbakken en honderd paaltjes te vervangen. De totale kosten voor het vervangen hiervan bedragen minimaal € 70.000 excl. BTW, nog zonder plaatsings- en onderhoudskosten. Met de Erfgoeddeal kan een eerste aanzet hiervoor worden gegeven. In de Erfgoeddeal is een startbedrag begroot (€ 30.000 excl. BTW) voor het maken van het ontwerp en een eerste vervanging van elementen.

Digitaal Platform

Er is op dit moment geen digitale informatie of een digitale toegangspoort gericht op de bezoeker van Nagele, waarin alle partijen zijn vertegenwoordigd. Er is een bijdrage nodig voor de ontwikkeling van een **overkoepelend digitaal platform**, dat bewoners en bezoekers helpt om Nagele en omgeving als samenhangend gebied te ontdekken, beginnend op welke plek je maar wilt. Bestaande initiatieven en nieuwe content worden in het portal samengevoegd. Denk bijvoorbeeld aan achtergrondverhalen, gekoppeld aan fysieke plekken door middel van QR-codes, podcasts met verhalen van bewoners, speurtochten, (thematische) wandel- en fietsroutes, evenementen en dergelijke.

Voor het digitale platform is een bijdrage van € 70.000 excl. BTW begroot vanuit de Erfgoeddeal.

Profilering en identiteit

Er is een **integrale benadering nodig**, waarbij erfgoed wordt ingezet als toeristisch uithangbord, lokker van nieuwe bewoners, aanjager van ondernemerschap en ontmoeting, inspiratiebron van nieuwe activiteiten, kwaliteitsbepaler en als baken van onderscheidenheid en identiteit. Hierbij zijn de kenmerken van het Nieuwe Bouwen, licht, lucht en levendigheid, de platte daken, het kleurgebruik en het sociaal-maatschappelijk verhaal de uitgangspunten.

Bij onder meer evenementen en toerisme moet Nagele gaan samenwerken met de omgeving, zoals het nabijgelegen Werelderfgoed Schokland. Hier komen al veel bezoekers (alleen in het museum al meer dan 40.000 per jaar, op het hele Werelderfgoed gemiddeld 100.000 wandelaars en fietsers). Vanuit toerisme en marketing gaan gemeente en provincie de komende tijd onderzoeken of er meer samenhang en verbinding kan komen voor Nagele op de lijn Giethoorn-Weerribben-Waterloopbos-Schokland-Nagele-Urk. Maar ook verbindingen via het water zullen worden onderzocht en versterkt de komende tijd. Hiervoor is samenwerking noodzakelijk met Visit Flevoland en gemeente Noordoostpolder (Perspectief Bestemming Flevoland, 2020). Het idee is om daarnaast een groep samen te stellen in het dorp, die zich nadrukkelijker gaat bezighouden met de vermarkting van Nagele.

In 2011 werd geconstateerd dat Nagele niet aantrekkelijk is voor bewoning omdat de woningen te klein zijn. Tien jaar later is de actualiteit echter alweer anders. Anno 2021 zien we bij woningzoekenden, in met name grote steden, een nieuwe interesse voor wonen op het platteland. Dit komt onder meer door de Covid-pandemie, woningtekorten en klimaatverandering. Het is weer trendy om buiten de stad te wonen op een plaats met veel groen. Verder wordt gemeenschapszin geherwaardeerd. Dit alles biedt nieuwe kansen voor Nagele. Gedacht kan worden aan een promotiecampagne (in de Randstad) voor het wonen. Het is immers hip om klein te wonen in het groen en vooral in een levend erfgoeddorp. Kansen die door de mogelijke komst van de Lelylijn nog kunnen worden versterkt.

We zien verder dat het realiseren van erfgoedlogies, zoals in de Karwijhof, uitstekend past bij de ambitie om de kwaliteitstoerist te trekken. Net zo belangrijk is de betrokkenheid van de dorpsbewoners bij hun leefomgeving en het vergroten van kennis, draagvlak en trots op hun erfgoed. Erfgoed, gekoppeld aan toeristisch-economische ontwikkeling en leefbaarheid, biedt kansen voor wonen, ondernemerschap en het in stand houden van voorzieningen.

Er is een bedrag van € 20.000 excl. BTW begroot om het juiste promotiemateriaal te laten ontwikkelen.

Een uitkijktoren

Al lange tijd leeft de gedachte in Nagele dat de bouw van een uitkijktoren een goede kwaliteitsimpuls kan bieden aan de toeristische aantrekkelijkheid van het dorp. Niet voor niets maakte de filmmaker Louis van Gasteren gebruik van een dergelijk bouwwerk voor zijn befaamde film over Nagele: van bovenaf is de structuur van het ontwerp immers pas echt goed zichtbaar.

Ook binnen het Kwaliteitsteam passeren hiervoor al enkele geschikte locaties de revue. Een als 'landscape-art' ontworpen uitkijktoren, waar vandaan ook Schokland in het vizier komt, draagt ongetwijfeld bij aan de beleefbaarheid en toeristische profilering van Nagele. En aan de beleving van het nieuwe land, door op de toren het oude zeeniveau zichtbaar te maken. Met een dergelijk bouwwerk wordt Nagele bovendien een vanzelfsprekend onderdeel van de door Visit Flevoland gevoerde campagne 'Land Art Flevoland'.

Vanuit de Erfgoeddeal kan een bijdrage worden geleverd aan een ontwerpverkenning of prijsvraag onder professionele kunstenaars, de uitwerking daarvan in een ontwerp en projectplan met bijbehorende begroting, de opstart van de werving van aanvullende fondsen en wellicht een onderdeel van de realisatie. Hiervoor is een bedrag begroot van € 20.000 excl. BTW.

[Een visie op de ruimtelijke doorontwikkeling van Nagele, met aandacht voor nieuwbouw, herbestemming, duurzaamheid en groenontwikkeling]

Visie op ruimtelijke doorontwikkeling

Zowel bij bewoners (Dorpsbelang) als bij de gemeente leeft de urgentie om visie te ontwikkelen op de ruimtelijke ontwikkeling van Nagele. De kwaliteit van de ruimtelijke omgeving is immers van invloed op de betrokkenheid en zorg van de huidige bewoners en de aantrekkingskracht voor nieuwe bewoners. Uitbreiding van woningen resulteert in economische groei. In deze visie gaat het onder meer om afwegingen tussen uitbreiding en inbreiding, de continue aandacht voor verduurzaming, herbestemming en nieuwbouw en 'groen voor rood'.

Binnen het Kwaliteitsteam leeft ook de gedachte dat een toekomstgerichte omgang met het groen (biodiversiteit) eveneens deel kan uitmaken van deze visie. Vanuit Dorpsbelang wordt in dit kader overigens een concreet project ingebracht: de revitalisering van de zogenaamde Wei van Geluc (dorpsmoestuïn). Dit is een project dat tevens bijdraagt aan de sociale cohesie binnen het dorp.

Vanuit de Erfgoeddeal zou een bijdrage geleverd kunnen worden aan een bij de Erfgoeddeal passend onderdeel van deze visie. We denken hierbij aan een visie op de leegstand en invulling daarvan (zoals De Klimop), inclusief acties voor oplossing. En aan een versterking van de entree van het dorp. Hiervoor is € 30.000 begroot.

Ondersteuning informatievoorziening verduurzaming particuliere woningen

In 2016 hebben de gemeente en Mercatus een convenant gesloten voor het behoud en herstel van de openbare ruimte en de woningvoorraad van Nagele voor de periode 2016-2021, in navolging van het convenant 2011-2015. Vanuit Energiek Nagele en Mercatus wordt ook gewerkt aan het verduurzamen van het sociale woningaanbod.

De komende periode staat de Lucerne/Gerstehof op de planning. Dit zijn de laatste hoven die door Mercatus nog worden aangepakt in het kader van het Uitvoeringslab Nagele. In deze hoven liggen ook dertig particuliere woningen, waarvan de eigenaren voorlichting moeten krijgen over het project Nagele in Balans en inzage in de kosten voor verduurzaming. Mercatus gaat daarvoor langs bij de huurders om het doel van het project, de kostenindicatie en de planning door te spreken. Het is belangrijk om de kopers ook mee te krijgen in dit project, daar zit de sleutel tot succes. Er was een stimuleringsregeling opgesteld voor verduurzaming van woningen in Nagele, maar die is beperkt tot alleen de oostelijke hoven. Die moet wellicht worden aangepast aan de huidige eisen en wensen.

Het voorstel is om de informatievoorziening voor particulieren in de Erfgoeddeal op te nemen (€ 5.000 excl. BTW). De verduurzaming van deze woningen draagt bij aan het behoud van de erfgoedwaarden en leefbaarheid in de wijk.

4. Middelen en organisatie

Hieronder is een overzicht weergegeven van de verschillende projecten en bijdragen van partners en gemeente. De gemeente Noordoostpolder en de provincie Flevoland matchen met hun inzet de gevraagde bijdrage vanuit de Erfgoeddeal.

4.1 Kosten

De aanvraag Erfgoeddeal voor Nagele bedraagt € 420.000 (excl. BTW) / € 508.200 (incl. BTW). Het project is vrijwel in zijn geheel gericht op het zetten van de puntjes op de i in Nagele en het vergroten van de verbinding tussen organisaties in Nagele en daarbuiten. De aanvraag draagt bij aan verduurzaming van de initiatieven richting de toekomst, professionalisering van het erfgoed en een kwaliteitsslag van het aanbod.

Naast dit project lopen meerdere initiatieven, waar ook investeringen van andere partijen mee gemoeid zijn. Die hebben we niet apart benoemd in onderstaande begroting. Deze initiatieven zijn namelijk niet specifiek gericht op de erfgoedwaarden, maar dragen wel bij aan het geheel van de ontwikkelingen.

De verschillende onderdelen moeten ook onderhouden worden. Binnen de uitvoering zal aandacht worden geschonken aan het borgen hiervan.

Begroting project	€ 1.838.014*		
Erfgoed inclusief maken project	€ 1.189.383		
Aanvraag Erfgoed deal		€ 508.200	
Matching gemeente en provincie		€ 681.183	
Herkomst matching			
<i>Begroting gemeente</i>			€ 651.041
<i>Bijdrage provincie</i>			€ 30.142
Totale begroting project	€ 1.838.014		

* Deze kosten betreffen dit specifieke projectplan en zijn incl. BTW. Er zijn door gemeente, Rijk, provincie en andere organisaties meerdere miljoenen geïnvesteerd in de leefbaarheid in Nagele. Die kosten hebben we niet apart opgenomen in het projectplan.

Binnen de aanvraag is gestreefd naar matching met provincie Flevoland. De matching voor de Erfgoeddeal bestaat nu uit een bijdrage van gemeente Noordoostpolder en provincie Flevoland en bedraagt € 687.483 (incl. BTW).

Hieronder is een overzicht van de kosten en bijdragen per projectonderdeel weergegeven van partners en gemeente. De kosten van de gemeente zijn in het geheel gericht op het verbinden en versterken van de erfgoedlocatie Nagele met andere erfgoedlocaties en voorzieningen in Nagele zelf, met als doel het vergroten van de leefbaarheid en behoud van het erfgoed.

Project	Bijdrage Erfgoeddeal	Gemeente bijdrage	Bijdrage partners	ZZZL-bijdrage	Leader bijdrage	Totale kosten
Extern Procesbegeleider	90.750					90.750
Visie ruimtelijke doorontwikkeling Nagele	42.350	30.000				72.350
Modernisering Museum Nagele	157.300		4.840			162.140
Herinrichting MFC 't Rietveld	48.400	249.961	284.930		249.961	833.252
Informatievoorziening en straatmeubilair	36.300	129.080	30.142			195.522
Digitaal Platform	84.700					84.700
Profilering en identiteit	24.200					24.200
Ontwerp uitkijktoren	24.200					24.200
Fietspad Nagele-Schokland		242.000		108.900		350.900
Totale bijdrage	508.200	651.041	319.912	108.900	249.961	1.838.014

De bedragen zijn in alle gevallen inschattingen voor dit moment. De kosten in bovenstaande tabel zijn allemaal inclusief 21% BTW en bedragen totaal € 1.844.314.

Voor een deel van de bedragen van de Bijdrage Erfgoeddeal is naar inschatting compensatie van BTW mogelijk. De inschatting voor het kunnen compenseren van BTW is gemaakt op basis van de algemene uitgangspunten van de wet op BTW-compensatiefonds. De daadwerkelijke besteding van gelden kan van invloed zijn op het daadwerkelijk recht op compensatie bij het compensatiefonds. Denk hierbij aan uitgaven die op grond van artikel 4 lid 1a en 4 lid 1b Wet op het BTW-Compensatiefonds. Omdat de aanvraag op hoofdlijnen wordt ingediend, kan over dit effect in deze fase geen inschatting worden gemaakt

Compensatie van BTW is mogelijk voor de volgende posten:

- Visie ruimtelijke doorontwikkeling Nagele btw over € 30.000,- compensabel.
- Informatievoorziening en straatmeubilair btw over € 30.000,- compensabel.
- Digitaal Platform btw over € 70.000,- compensabel.
- Profilering en identiteit btw over € 20.000 compensabel.
- Ontwerp uitkijktoren btw over € 20.000,- compensabel.

Totaal is de BTW over een besteding van € 170.000,- compensabel. De compensabele BTW is daarmee begroot op € 35.700,-.

Daar waar we geen recht op btw compensatie verwachten, betreft het investeringen in onroerende zaken van derden en uitgaven aan een projectleider waarvan in deze fase niet duidelijk is wat de specifieke opdracht is. Deze inschatting betreft de aanvraag voor de rijksbijdrage en is geen fiscale beoordeling van de feitelijke uitgaven. Het recht op BTW-compensatie wordt t.z.t. op eigen merites beoordeeld.

Voor het fietspad en MFC 't Rietveld is financiering beschikbaar uit andere geldstromen, zoals Zuiderzeelijngelden, Leader en investeringen van ondernemers. In beide regelingen zit ook een provinciale en een gemeentelijke bijdrage. Het gemeentelijk deel hebben we opgenomen in de matching.

4.2 Planning en organisatie

De Erfgoeddeal wordt in september 2021 aangevraagd. Voor de uitvoering willen we een externe procesbegeleider aantrekken met een erfgoedachtergrond en voldoende kennis van ruimtelijke kwaliteit en toeristische ontwikkeling. Aan de procesbegeleider koppelen we een bewoner van Nagele om ervoor te zorgen dat er samen aan de toekomst wordt gewerkt en de plannen in het dorp landen.

Voor de procesbegeleider is een klankbordgroep beschikbaar. Hiervoor willen we het Kwaliteitsteam Nagele inzetten, waarin zitten Bas Horsting (supervisor), Peter Timmer (RCE), Arjen van de Berg en Dirk van der Meer (gemeente Noordoostpolder) en Robin Veenink (Het Oversticht).

De aanvraag bij de Erfgoeddeal wordt gesteund en uitgevoerd door de volgende betrokken partijen: gemeente Noordoostpolder, Museum Nagele, MFC 't Rietveld, Dorpsbelang Nagele, Energiek Nagele, Vereniging Hendrick de Keyser, Werelderfgoed Schokland, Visit Flevoland en provincie Flevoland.

[logo's invoegen]

4.3 Leeromgeving

Graag willen we onze ervaringen en kennis delen binnen de leeromgeving. In de gemeente Noordoostpolder doen wij alles met het oorspronkelijk ontwerp in gedachten. Zo hebben we al contact met Maas en Waal over hoe wij als gemeente Wederopbouw verwerkt hebben in de ruimtelijke plannen.

Daarnaast doen we veel samen met de bewoners. Erfgoed is mensenwerk, zeggen wij. Daarmee passen wij het Faro-principe al jaren toe. Hoe wij samenwerken met onze bewoners en andere organisaties is daarbij onze belangrijkste bijdrage voor de leeromgeving van de Erfgoeddeal. De

lokale organisaties en bewoners draaien volledig mee in het proces. Dat betekent dat er een open vorm van samenwerking is, waarin samen tot een oplossing en richting komen de randvoorwaarde is.

De opgedane kennis willen we delen met bewoners, waterschappen, studenten en andere gemeenten. Maar vooral willen we die delen met RO-adviseurs, adviesbureaus en inhoudelijke specialisten buiten het erfgoedgebied. Het betrekken van bewoners, zogenaamde leken, in een proces is nog steeds niet gewoon. Er heerst drempelvrees. Wij hebben hier echter al veel, en vooral positieve, ervaringen mee.

Wat wij concreet willen inbrengen in de leeromgeving:

- Excursie Nagele: toelichting en discussie op Uitvoeringslab Nagele en ontwikkelingen. Het is de bedoeling dat het dorp weer een rol gaat spelen in het nationale architectuurdebat en dat het een trekpleister wordt voor liefhebbers van architectuur en erfgoed. Ondanks verschillende pogingen daartoe komt dit alles tot op heden nog onvoldoende van de grond. Hieraan zal in de leeromgeving goed aandacht worden gegeven.
- Omgevingscanvas voor lokaal draagvlak.
- Werkatelier ruimtelijk ontwerpen binnen Wederopbouwgebieden.
- In de tweede fase van het Uitvoeringslab Nagele komt ook nadrukkelijk de wens naar voren om Nagele neer te zetten als 'het icoon van het Nieuwe Bouwen'. Er komt daarbij de nadruk te liggen op onderwijsactiviteiten. Die willen we graag delen.
- Verder willen we graag de jongere generatie meer betrekken bij de ontwikkeling van Nagele. Dat begint bij het bijbrengen van kennis bij de jeugd op de plaatselijke basisschool.

4.4 Hoe draagt het project bij aan de ambities van Erfgoeddeal?

De Erfgoeddeal draait om samenwerken aan een waardevolle leefomgeving. In Nagele bundelen we de krachten tussen de erfgoedlocaties, ondernemers, vrijwilligers en ruimtelijke transitie om de leefbaarheid te vergroten, krimp tegen te gaan en de aantrekkelijke leefomgeving te realiseren. Ons bijzonder erfgoed is de rode draad en biedt ons houvast. Onze inwoners kennen en herkennen de geschiedenis.

Het project 'Erfgoed (onder)schat: Stijlicoon Nagele' sluit aan bij de ondersteunende lijn 'Erfgoed als basis voor omgevingsvisies' omdat het een fundament biedt voor een erfgoed inclusief omgevingsplan voor Nagele.

4.5 Bronvermelding

Uit onderstaande stukken is achtergrondinformatie en tekst gebruikt. Vanwege de leesbaarheid zijn er geen specifieke verwijzingen en noten in de tekst verwerkt.

- Perspectief Bestemming Flevoland; provincie Flevoland, 2020
- Een erfgoeddeal voor Nagele; de Culturele zaak, 2021
- Trouw: Nagele: wonen in een stijlicoon; Quirijn Visscher 3 september, 2011
- Volkskrant: Dit is het enige dorp dat volledig werd gebouwd volgens de principes van Het Nieuwe Bouwen; Sander Groen, 22 juli 2021
- Een nieuw dorp op nieuw land, Louis van Gasteren; film over wordingsproces Nagele, 1960.
- Nagele nu, Louis van Gasteren 2011; Terugblik op Nagele, 2011
- Toekomstverkenning museum Nagele; 2020
- Wijkplan Nagele, Woningbouwvereniging Mercatus; 2020
- Nagele, een moderne erfenis, 2016
- Ontwikkelperspectief Nagele, 2012
- Groenstructuurplan Nagele, 20139
- Nagele, toonbeeld van Wederopbouw, 2016
- Nagele, Projectplan, 2013
- Sociaal Economisch Beleidsplan, gemeente Noordoostpolder
- <http://www.Kenniscentrumtoerisme.nl>
- Nagele, een cultuurhistorische wandeling, 2015